

Regeringen

Yttrande över Plikten kallar! SOU 2025:6

Ert diarienummer: Fö2025/00151

Sammanfattning

- Länsstyrelsen i Värmlands län (Länsstyrelsen) anser att för de tillkommande uppgifter som utredningen föreslår behöver resurser tillföras länsstyrelserna för att kunna möta upp mot de krav som följer.
- Länsstyrelsen tillstyrker förslag om att Polismyndigheten ges i uppdrag att, i samverkan med länsstyrelserna, närmare utreda och föreslå hur ett system med civilplikt för bevakningsverksamhet bör utformas och införas.
- Länsstyrelsen tillstyrker förslaget om att tydliggöra terminologin gällande begreppen krigsplacering och beredskapsregistrering.
- Länsstyrelsen tillstyrker utredningens alternativ 1 i utformningen av beredskapsregistrering i det civila försvaret, det vill säga att de som ingått avtal om tjänstgöring vid höjd beredskap samt anställda nyckelpersoner ska beredskapsregistreras.
- Länsstyrelsen tillstyrker utredningens slutsatser kring omDispositionering av personal inom och mellan länsstyrelserna och att personalförstärkning utifrån kan behövas för vissa expertfunktioner. Länsstyrelsen anser att även personer som inte har en expertfunktion ska kunna omDispositioneras mellan myndigheter.
- Länsstyrelsen tillstyrker förslaget om näringsidkare som deltar i totalförsvaret inom kommuners och regioners verksamhetsområden då det ger länsstyrelsen en god bild över verksamheterna inom det geografiska området.
- Länsstyrelsen noterar att utredningen inte beaktat betänkandet SOU 2024:65 om kommuners och regioners grund-

läggande beredskap inför kris och krig. Länsstyrelsen anser att de förslag som ges i utredningen hade tjänat på att beakta den föreslagna nya lagen.

Länsstyrelsens ståndpunkter och skälen för dem redovisas i mer detalj nedan.

Livsmedelsförsörjning och dricksvatten (18.9)

Länsstyrelsen vill uppmärksamma Socialstyrelsens uppdrag att förbereda införandet av civilplikt inom den humana hälso- och sjukvården. Det vore lämpligt att ett motsvarande system införs även för veterinär- och djurhälsopersonal.

Ordning och säkerhet (18.10)

Länsstyrelsen tillstyrker utredningens förslag att regeringen ska uppdra åt Polismyndigheten att, i samverkan med länsstyrelserna närmare utreda och föreslå hur ett system med civilplikt för bevakningsverksamhet bör utformas och införas. Polismyndigheten är sektorsansvarig myndighet för beredskapssektorn ordning och säkerhet och därför den myndighet som bör leda arbetet. Länsstyrelsen bör delta i arbetet inom ramen för det geografiska områdesansvaret och då länsstyrelsen hanterar ansökningar om auktorisation av bevakningsföretag och om godkännande av personal. Skyddsvakter behöver ett särskilt godkännande som också hanteras av länsstyrelsen.

Länsstyrelsen tillstyrker också förslaget om att länsstyrelsen kan vara lämplig myndighet för att bli bemanningsansvarig för den civilpliktiga bevakningspersonalen, för att, som utredningen skriver, inte riskera att låsas fast i en viss krigsorganisation utan kan ses som en resurs som kan utföra arbetet där det är mest prioriterat oavsett vilken aktör som äger eller ansvarar för det som behöver bevakas. För detta uppdrag behöver länsstyrelsen tillföras resurser.

Länsstyrelsens verksamhet (18.17)

Länsstyrelsen tillstyrker utredningens slutsatser kring omdispensering av personal inom och mellan länsstyrelserna och att personalförstärkning utifrån kan behövas för vissa expertfunktioner. Länsstyrelsen anser att begreppet expertfunktioner bör ersättas med begreppet myndighetspersoner eller liknande för att även omfatta personer som inte har en expertfunktion.

Behov av en tydligare terminologi (19.2)

Länsstyrelsen tillstyrker utredningens bedömning att det är angeläget att begreppet krigsplacering inte används för att beteckna den administrativa registrering som Pliktverket gör på begäran från en bemanningsansvarig avseende anställda som ingår i dennes planerade bemannade krigsorganisation. Det är av stor vikt att det är tydligt för den anställde som inte är krigsplacerad i lagens mening, att dennes skyldighet att gå till arbetet vid höjd beredskap beror på dennes anställning och inte följer av en eventuell registrering hos Pliktverket. Länsstyrelsen bedömer att utredningens förslag att dels använda begreppet krigsplacering enbart för beslut som innebär att en totalförsvarspliktig är skyldig att tjänstgöra med värnplikt eller civilplikt i viss befattning, dels begreppet beredskapsregistrering för den registrering som Pliktverket gör av totalförsvarspliktiga som placerats i en krigsorganisation i det civila försvaret, i stor utsträckning kan minska risken att regelverket missförstås. Länsstyrelsen tillstyrker av samma anledning förslaget att uttryck som krigsplacerad med anställningsavtalet som grund, eller liknande, i det civila försvaret ersätts med uttrycket placerad i krigsorganisationen.

Beredskapsregistrering i det civila försvaret (19.3)

I utredningen framhålls att det som blir avgörande för Sveriges beredskap inte är hur många som är registrerade hos Pliktverket, utan att bemanningsansvariga har en planerad bemannad krigsorganisation som kommer att fungera vid höjd beredskap. Länsstyrelsen instämmer i denna ståndpunkt och håller även med om att beredskapsregistreringen inte bör vara mer omfattande än vad som är nödvändigt för att fylla sin funktion, det vill säga att redan i fredstid uppmärksamma intressekollisioner mellan bemanningsansvariga om enskilda totalförsvarspliktiga. Länsstyrelsen instämmer i att det inte är nödvändigt att beredskapsregistrera alla totalförsvarspliktiga som placerats i en krigsorganisation för att uppnå detta mål. Länsstyrelsen tillstyrker att de som tillförs krigsorganisationen utifrån, vid höjd beredskap ska beredskapsregistreras. Länsstyrelsen ställer sig dock tveksam till utredningens huvudförslag – att enbart denna kategori av personal ska beredskapsregistreras.

Länsstyrelsen förespråkar i stället det som utredningen refererar till som alternativ 1, det vill säga att även anställda nyckelpersoner registreras. Det kan enligt Länsstyrelsens uppfattning finnas nyckelper-

soner som av olika anledningar måste säkras i myndighetens krigsorganisation. Utredningens förslag på personalkategorier faller väl inom ramen för vilka kompetenser som myndigheten kan komma att vilja genomföra disponibilitetskontroller på och säkra för organisationen.

En viktig aspekt som behöver omhändertas hos bemanningsansvariga för totalförsvarsviktig verksamhet är att de som ska tjänstgöra vid höjd beredskap och som inte beredskapsregistreras får förståelse för sin roll i krigsorganisationen och de skyldigheter som följer med detta.

För att säkerställa en enhetlig och tydlig process är det en fördel att författningsreglera Pliktverkets skyldighet att underrätta ordinarie arbetsgivare inför beredskapsregistrering.

För att säkerställa en enhetlig och tydlig process/mandat bör det också författningsregleras att det är civilområdeschefen som vid behov slutligt prövar frågor som gäller konkurrens om totalförsvarspliktiga.

Planerad bemannad krigsorganisation (19.5.2)

Länsstyrelsen tillstyrker utredningens förslag och ser vinster med ett tydligt och likriktat regelverk kring krigsorganisation.

Näringsidkare som deltar i totalförsvaret inom kommuners och regioners verksamhetsområden (19.5.6)

Länsstyrelsen tillstyrker utredningens förslag då det ger Länsstyrelsen en god bild över verksamheterna inom sitt geografiska område. Länsstyrelsen har idag inget uppdrag kring detta och vill poängtera att ett sådant uppdrag kommer medföra mer arbete för länsstyrelserna som därför bör få ökade resurser för arbetet.

Länsstyrelsen noterar att utredningen hänvisar till LEH¹ och nämner inte utredningen SOU 2024:65 om kommuners och regioners grundläggande beredskap inför kris och krig. Länsstyrelsen anser att de

¹ lagen (2006:544) om kommuners och regioners åtgärder inför och vid extraordinära händelser i fredstid och höjd beredskap

förslag som utredningen lämnar hade tjänat på att beakta den föreslagna nya lagen².

Allmänna synpunkter

Länsstyrelsen vill betona vikten av att ett jämställdhetsperspektiv integreras i hela processen för personalförsörjning inom det civila försvaret – från urval och säkerhetsprövning till matchning och anvisning av individer till arbetsuppgifter och utbildningar. Utredningen konstaterar i sitt konsekvensavsnitt att inga av utredningens förslag bedöms få några konsekvenser för jämställdheten, men redovisar inte hur denna bedömning har gjorts. Det framstår som osannolikt att samtliga förslag i ett så omfattande betänkande skulle ha en helt könsneutral effekt. Risker är därför att viktiga jämställdhetsaspekter förbises, särskilt i ett område där både historiska mönster och nutida strukturer kan påverka utfallet för olika grupper.

I flera delar av personalförsörjningskedjan finns risk för att könsstereotypa föreställningar påverkar beslutsfattande – till exempel vid bedömningar av individers lämplighet, säkerhetsprövningar eller anvisning till olika befattningar. Forskning visar att omedvetna bias tenderar att förstärkas i situationer som präglas av tidspress, brist på jämställdhetsdata eller avsaknad av tydliga riktlinjer. Detta gäller inte minst i krissituationer eller vid höjd beredskap, där snabba och omfattande mobiliseringar kan krävas.

Ett särskilt exempel på en strukturell utmaning är ersättningssystemet för totalförsvarspliktiga, som i nuläget riskerar att reproducera befintliga inkomstskillnader mellan kvinnor och män. När ersättning baseras på individens sjukpenninggrundande inkomst leder det till att personer som utför samma uppgift kan få mycket olika ersättning. Det strider mot ambitionen om ett jämställt totalförsvaret och kan även påverka viljan att delta.

För att säkerställa att det civila försvaret byggs upp på ett jämställt, rättvist och effektivt sätt bör samtliga berörda myndigheter ges i uppdrag att genomföra jämställdhetsanalyser av sina processer, förstärka arbetet mot omedveten bias och säkerställa att jämställdhetsperspektivet beaktas i både planering, genomförande och uppföljning – i linje med de jämställdhetspolitiska målen.

² lag om kommuners och regioners grundläggande beredskap inför fredstida krissituationer och höjd Beredskap (LKRB)

De som medverkat i beslutet

Beslutet har fattats av landshövdingen Georg Andrén med Malin Uppvall som föredragande. I den slutliga handläggningen har också länsråd Emma Spak, avdelningschefen Tomas Sahlström, ställföreträdande enhetschef Linn Ekholm och rättschefen Ingela Alverfors deltagit.